

RUIMTE VOLK

Gemeente ROZENDAAL

Omgevingsvisie Rozendaal

Samenredzame, gezonde en groene achtertuin van de regio

Augustus 2025

COLOFON

Omgevingsvisie Rozendaal is tot stand gekomen in samenwerking met de gemeente Rozendaal en opgesteld door bureau RUIMTEVOLK. Het copyright van de beelden, kaarten en foto's berust bij RUIMTEVOLK tenzij anders aangegeven. Hoewel aan de inhoud en samenstelling van dit rapport de grootst mogelijke zorg is besteed, is het mogelijk dat informatie onjuist of onvolledig is. RUIMTEVOLK en gemeente Rozendaal aanvaarden geen enkele aansprakelijkheid voor de volledigheid en juistheid van de gegeven informatie.

Versie: augustus 2025

Eline Aardse
Tim Kisner
Sjors de Vries

INHOUD

1 Inleiding 4

2 Omgevingsschets 8

3 Toekomstverhaal 11

4 Drie integrale kernambities 15
4.1 Samenredzaam Rozendaal 17
4.2 Gezond en klimaatrobuust Rozendaal 21
4.3 Groene achtertuin van de regio 25

5 Uitvoering 28
5.1 Samenwerking 30
5.2 Instrumenten voor uitvoering 32
5.3 Uitvoeringsprogramma's 34
5.4 Evaluatie 35
5.5 Bekostiging 36

Bijlage 37
Begrippenlijst 38

1

Inleiding

In de zomer van 2024 zijn we als gemeente Rozendaal gestart met de voorbereiding van het opstellen van onze eerste omgevingsvisie. Een omgevingsvisie is een integrale en samenhangende strategische visie voor de fysieke leefomgeving, gericht op de lange termijn, voor het hele grondgebied van de gemeente. De visie verwoordt wat voor gemeente Rozendaal wil zijn en hoe Rozendaal kan inspelen op ontwikkelingen die op de gemeente afkomen. Hierbij bouwt de Rozendaalse omgevingsvisie voort op bestaand Rozendaals, regionaal en provinciaal beleid.
De visie biedt inwoners, organisaties en de gemeentelijke organisatie houvast bij toekomstige ontwikkelingen. Daartoe bevat de omgevingsvisie de strategische hoofdkeuzes voor beleid.
De gehanteerde tijdshorizon voor de eerste omgevingsvisie van Rozendaal is 2050.

Bij het opstellen van de omgevingsvisie worden de uitgangspunten en wensen voor de fysieke leefomgeving vanuit verschillende thema's in beeld gebracht. Daarmee kunnen tegenstellingen of juist opgaven en belangen die elkaar (kunnen) versterken, vroegtijdig worden geïdentificeerd en worden gebruikt voor een wenkend toekomstbeeld. Denk hierbij aan de relatie tussen de fysieke leefomgeving en sociaal maatschappelijke opgaven of het creëren van een gezonde en veilige leefomgeving. Dit krijgt allemaal een plek in de omgevingsvisie.

PARTICIPATIE
De omgevingsvisie maken we niet alleen. Ook bewoners, ambtenaren en ketenpartners denken mee over de toekomst van de gemeente Rozendaal. Dit hebben we georganiseerd via twee interactieve bijeenkomsten die we de 'Dag van Rozendaal 2050' noemen. Deze dag was steeds opgesplitst in twee onderdelen: er vond afstemming plaats met ketenpartners om inzichten te delen, elkaars kennis en ervaring te benutten, en te reflecteren op denkrichtingen voor de toekomst. De ketenpartners zijn - naast ambtenaren van de gemeente Rozendaal - buurgemeente Rheden, de provincie Gelderland, waterschap Rijn en IJssel, Geldersch Landschap en Kasteelen, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden, Vitens, Vivare en de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen. Het tweede onderdeel is gericht op inwoners. Ook zij gingen met elkaar en met de gemeente in gesprek om de omgevingsvisie te voorzien van input. De Dagen van Rozendaal vonden plaats op 12 september en 13 november 2024. Daarnaast ging op 26 november 2024 de Jongerenraad van Rozendaal in gesprek over de omgevingsvisie.

TOTSTANDKOMINGSPROCES
Om tot een omgevingsvisie te komen, zijn er drie fasen doorlopen waar drie resultaten aan verbonden zijn. De eerste stap was het maken van de omgevingsschets. Deze omgevingsschets is in juli 2024 afgerond en staat in het teken van het in beeld brengen van de Rozendaalse kwaliteiten, het duiden van de belangrijkste ontwikkelingen die op ons afkomen, het in beeld brengen van de samenhang tussen verschillende opgaven, het scherpstellen van de regionale positie van Rozendaal en het inventariseren van het huidige beleid.

Deze analyse is integraal opgezet door verschillende thema's, die sterk verweven zijn met elkaar, te bundelen:

1. DNA en identiteit: ontstaansgeschiedenis, cultuurhistorie, landschap, ruimtelijke kwaliteit

2. Natuur, water, klimaat en recreatie

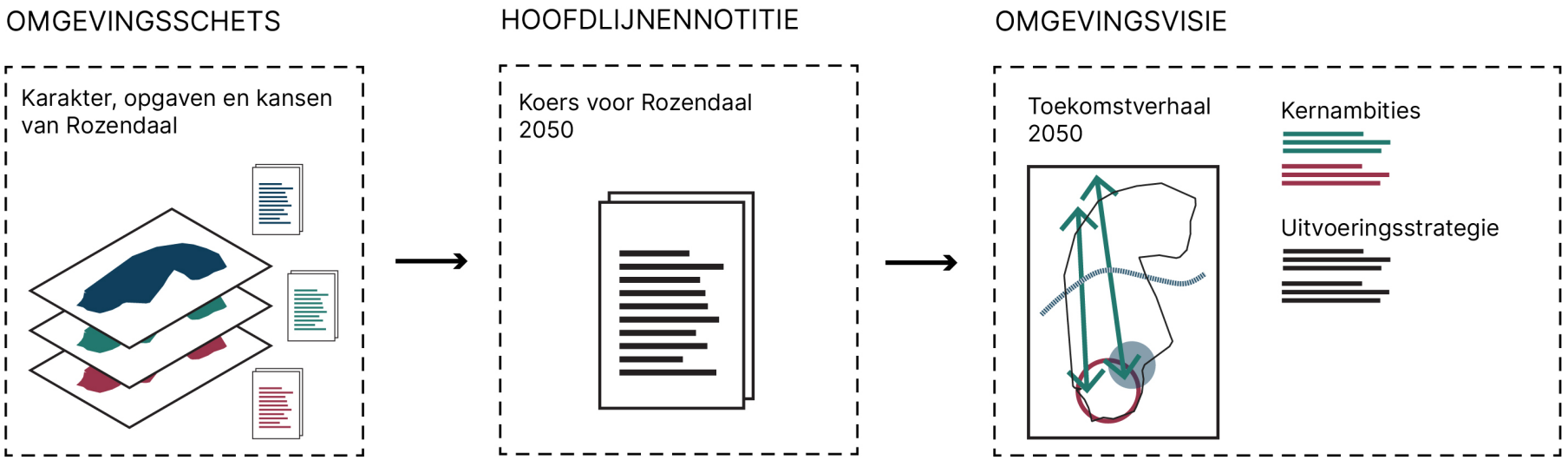
3. Wonen, voorzieningen, gezondheid, energie, economie en mobiliteit

De opbrengst is samengebracht in drie zogenaamde factsheets die samen de Omgevingsschets Rozendaal 2050 vormen.
Op basis daarvan is een hoofdlijnennotitie opgesteld - stap twee in het proces. Deze notitie is geschreven door de ambtelijke begeleidingsgroep en bureau RUIMTEVOLK om de politiek, samenleving en maatschappelijke partners uit te nodigen te reageren op de koers, eventuele keuzes en centrale opgaven voor de

Rozendaalse omgevingsvisie, zoals die door de ambtelijke begeleidingsgroep is gedestilleerd uit de omgevingsschets. De reacties zijn opgehaald tijdens de twee Dagen van Rozendaal (zie kader op pagina 5). Uiteindelijk is de hoofdlijnennotitie vastgesteld door het college op 26 november 2024. De raad heeft hier vervolgens op 12 en 27 mei 2025 over van gedachten gewisseld. De uitkomsten van dit gesprek vormden de basis voor het schrijven van deze concept Ontwerp-Omgevingsvisie - de derde en laatste stap. Hierin worden de koers en keuzes (soms gebieds- of buurtgericht) uitgewerkt en wordt een uitvoeringshoofdstuk uitgewerkt.

LEESWIJZER

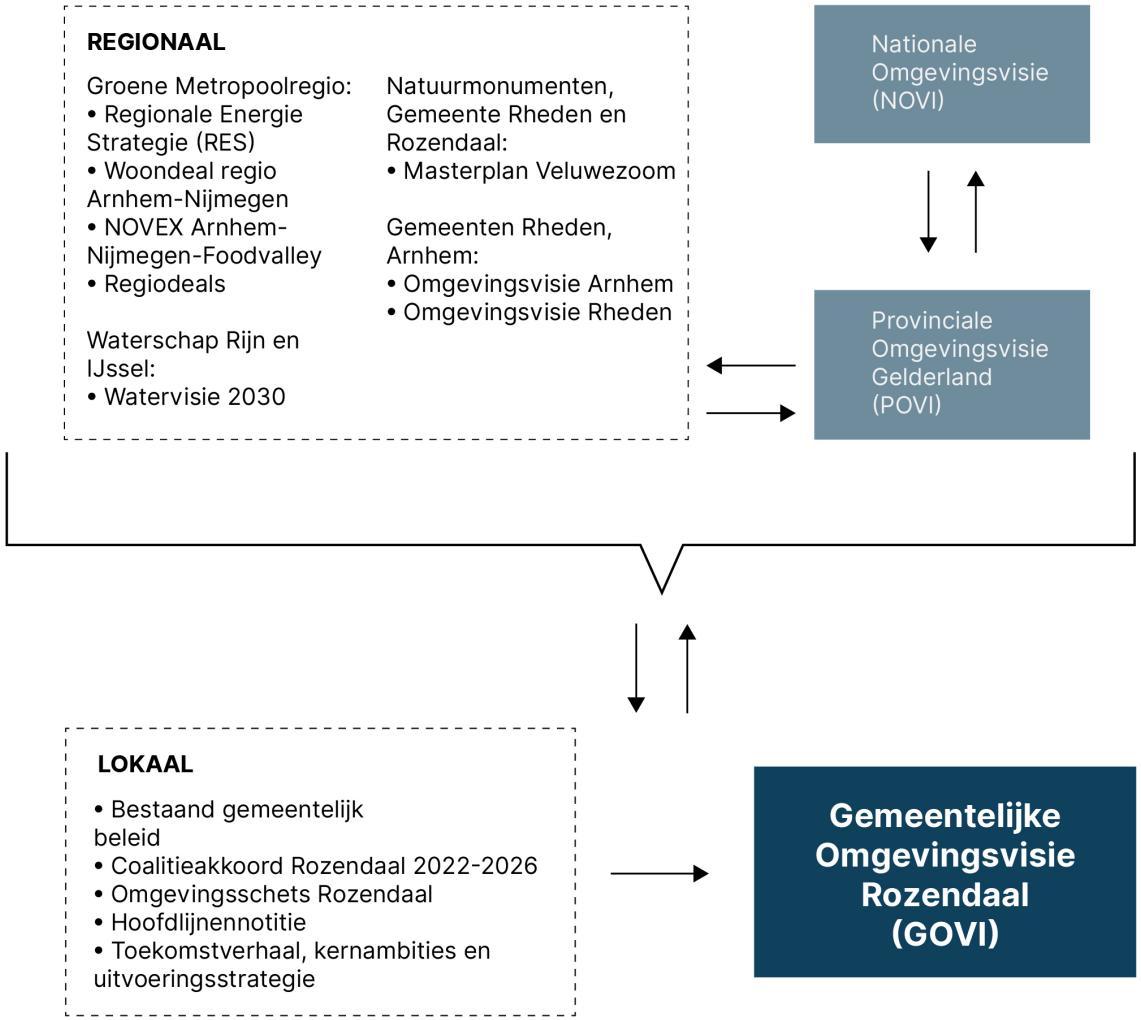
De omgevingsvisie start in hoofdstuk 2 met een beknopte weergave van de belangrijkste opgaven die we destilleren uit de omgevingsschets. Hoofdstuk 3 bevat een eerste globale beschrijving van de positionering en het gewenste toekomstbeeld van de gemeente Rozendaal in 2050. Dit toekomstbeeld vertaalt zich in drie kernambities die staan beschreven in hoofdstuk 4. Deze kernambities beschrijven de gewenste ontwikkelrichting voor Rozendaal. Onder elke kernambitie wordt een aantal richtinggevende strategische keuzes uitgewerkt.

Figuur 1. Overzichtsschema van het proces en de tussenproducten die gezamenlijk hebben geleid tot de Omgevingsvisie voor Rozendaal.

CONTEXT

In deze omgevingsvisie staan de lokale ambities voor de Rozendaal. Die ambities kennen een regionale, provinciale en nationale context. Gezien onze ligging in Gelderland, met Arnhem en Nationaal Park Veluwezoom om de hoek, zijn er allerlei ontwikkelingen die onze gemeente raken. Daarbij hebben de gemeente en haar inwoners niet overal direct invloed op: regionale, provinciale en nationale projecten en beleidsinzet zijn van invloed op de omgeving en het grondgebied van Rozendaal. Onze omgevingsvisie verhoudt zich hiertoe. Ook lokale visies op andere beleidsthema's of overkoepelende visiedocumenten zijn van invloed op het omgevingsbeleid. In het opstellen en uitwerken van de omgevingsvisie wordt rekening gehouden met deze bredere context. Deze (boven)lokale richtlijnen, beleid en wetgeving bepalen gezamenlijk de bewegingsruimte waarbinnen de Rozendaalse omgevingsvisie vorm moet krijgen. Ook is de omgevingsvisie wat betreft de verschillende belangrijke thema's zorgvuldig afgestemd op ander beleid en vice versa, onder andere via een schriftelijke revisieronde onder onze ketenpartners.

Figuur 2. Overzicht van de samenhang tussen (beleid)sprocesssen op lokaal, regionaal en provinciaal niveau. Het overzicht is niet uitputtend.

2

Omgevings-schets

In de omgevingsschets zijn voor verschillende gebundelde thema's de belangrijkste kernkwaliteiten en opgaven weergegeven die op Rozendaal af komen:

1. DNA en identiteit: ontstaansgeschiedenis, cultuurhistorie, landschap, ruimtelijke kwaliteit
2. Natuur, water, klimaat en recreatie
3. Wonen, voorzieningen, gezondheid, energie, economie en mobiliteit

De omgevingsschets diende als vertrekpunt voor het toekomstverhaal in hoofdstuk 3 en de bijbehorende kernambities in hoofdstuk 4. De volledige omgevingsschets is apart raadpleegbaar. In de omgevingsvisie focussen we ons op de belangrijkste kwaliteiten die de basis vormen voor het toekomstverhaal én de belangrijkste opgaven die om een antwoord in de omgevingsvisie vragen. Deze kwaliteiten en opgaven zijn getoetst bij de ketenpartners en bewoners tijdens de Dag van Rozendaal #1 in september 2024.

Figuur 3. Impressie van de omgevingsschets.

DNA EN IDENTITEIT VAN ROZENDAAL
Belangrijkste kwaliteiten:

- → Ontwikkeling van kasteeldorp tot Hoge Heerlijkheid en landgoed en de aanwezigheid van de papierindustrie zijn bepalend geweest voor ontwikkeling en identiteit dorp in algemene zin, en het kasteel en omgeving (beekdal) in het bijzonder;
- → Unieke plek waar men trots op is: wonen 'op Rozendaal' aan de voet van uniek Nationaal Park Veluwezoom, met groen karakter en rijke en zichtbare historie; urgentie om dit karakter te beschermen en te verbeteren;
- → Steeds meer extern (op de regio) gericht - ook gezien de nieuwe vestigers in het dorp - maar de interne samenhang wordt gekoesterd;
- → Korte lijnen, Rozendalers doen het voor en met elkaar;
- → Onderdeel van zowel snel groeiende stedelijke omgeving als van de stevige groene as van Gelders Arcadië;
- → Sterk georiënteerd op Velp en Velpse voorzieningen en op Arnhem.

NATUUR, WATER, KLIMAAT EN RECREATIE
Belangrijkste opgaven:

- → Nationaal Park Veluwezoom extra kwetsbaar voor klimaatverandering door ligging op stuwwal: droogte en stikstof een opgave;
- → Droogte speelt ook in het dorp: kwetsbaar bomenbestand dat deels versterkt en deels vervangen moet worden om groene kwaliteit én klimaatrobuustheid te borgen;
- → Rozendaalse Beek onderdeel van bekensysteem Veluwe: waterkwaliteit onder druk door o.a. uitspoeling (landbouw). Beek niet alleen natuurwaarde - het is een kunstmatige opgestuwde historische sprengenbeek- maar ook een waardevolle schakel in een groter groenblauw netwerk;
- → Biodiversiteit onder druk door versnippering natuurgebieden en klimaatverandering;
- → Op de Pinkenberg wordt grondwater opgepompt als drinkwater voor de inwoners van Rozendaal en Velp. Het is een opgave voor de toekomst om dit water zo schoon mogelijk te houden. Daarnaast wordt op de Veluwe geëxperimenteerd met een zogenaamde wateraccu: een groot grondwatersysteem waar grote hoeveelheden water worden opgeslagen in de grond.
- → Watersysteem in en rondom dorp vooralsnog robuust, maar hevigere piekbuien verhogen risico's op wateroverlast. Zwakke plekken verdienen aandacht;
- → Balans zoeken (in samenwerking met onze partners): hoe kan de oostflank van de Veluwe de rol van groene huiskamer vervullen, met voldoende oog voor de toenemende recreatiedruk, faciliteiten voor bezoekers en tegelijkertijd de leefbaarheid en de aanwezige natuurwaarden in het oog houden?

WONEN, VOORZIENINGEN, GEZONDHEID, ENERGIE, ECONOMIE EN MOBILITEIT
Belangrijkste opgaven:

- → Groene, gezonde en onderscheidende woonmilieu in Rozendaal wordt gekoesterd;
- → Weinig doorstroming, vrijkomende woningen vaak betrokken door vermogende vestigers;
- → Vergrijzing en beperkte doorstromingsmogelijkheden voor ouderen;
- → Dit leidt tot een toekomstige woonbehoefte van +50 woningen tot 2031 en +50 woningen tot 2040 (Woonbehoefteonderzoek Companen, 2024), met name voor starters en ouderen;
- → Alleen inbreidingsruimte; er zijn negen potentiële locaties in beeld (Haalbaarheidsstudie Arcadis/Over Morgen, 2024);
- → Daarnaast ruimte in regels nodig om bestaande woningvoorraad aan te passen;
- → Borgen van toegankelijke, zorgzame en leefbare buurten i.r.t. vergrijzing;
- → Verbeteren toegankelijkheid en veilige straten, met name richting voorzieningen Velp, vormt opgave. Auto-te-gast-concept in aantal straten kan hieraan bijdragen;
- → Bereikbaarheid met het openbaar vervoer (buslijn 8 en treinstation Velp);
- → Negatieve effecten van houtstook op luchtkwaliteit inperken.

3

Toekomst-verhaal

In het toekomstverhaal van Rozendaal beschrijven we wat voor gemeente we in 2050 willen zijn en hoe dit eruit ziet. Maar voordat we een sprong maken naar de toekomst, is het goed om scherp te stellen waar Rozendaal anno 2025 staat. De gemeente Rozendaal heeft met haar ruim 1800 inwoners een gunstige ligging ten opzichte van de stad Arnhem en is omgeven door het Nationaal Park Veluwezoom. Bovendien zijn de uitvalswegen naar alle windrichtingen en Duitsland nabij: via de A12, A50, A348, N325, het treinstation in Velp en de nabijheid van Arnhem Centraal is Rozendaal uitstekend verbonden met de rest van Nederland. Deze strategische ligging is aantrekkelijk voor huidige, maar ook toekomstige bewoners van Rozendaal. Rozendalers maken naar tevredenheid gebruik van diverse dagelijkse voorzieningen in Velp; binnen onze eigen gemeente huisvesten we twee openbare scholen (één voor basisonderwijs en één voor voortgezet onderwijs), een particuliere basisschool, Openluchttheater en Sportpark Pinkenberg (dat gelegen is in een waardevol natuurgebied), een hospice en zorgvoorzieningen aan de Rosendaalselaan met regionale functie. Het aantrekkelijke, groene dorp dat Rozendaal vandaag de dag is, heeft zich de afgelopen honderden jaren ontwikkeld. Deze bijzondere historie vormt de basis voor het Rozendaal van vandaag en biedt heldere aanknopingspunten voor het Rozendaal van de toekomst.

Als we uitzoomen en kijken naar de grotere ontwikkelstappen die de gemeente Rozendaal heeft doorgemaakt, dan zijn er grofweg vier fasen te onderscheiden en staan we aan de vooravond van de vijfde fase:

→ **Ca. 1200 - ca. 1700 - Kasteeldorp Rozendaal**: In de periode van hertogen en graven was het kasteel één van de belangrijkste werkgevers en de basis van het sociale weefsel van het dorp.

→ **Ca. 1700 - ca. 1850 - Hoge Heerlijkheid Rozendaal**: Het kasteel transformeerde tot buitenplaats en verloor haar verdedigende functie; de familie Torck en de heren van Rosendael bewoonden het kasteel. Rozendalers waren landarbeiders en werklieden van de betreffende kasteelheer.

→ **Ca. 1850 - ca. 1950 - Landgoed Rozendaal**: De familie van Pallandt drukt een belangrijke stempel op het kasteel en het dorp als geheel. Rozendalers waren nog steeds landarbeiders en werklieden, maar nu sloten ook familieleden en kennissen steeds vaker aan.

→ **1950 - nu - Naoorlogs Rozendaal**: Bewoners waren aanvankelijk veelal stafmedewerkers van de AKU (later gefuseerd tot AKZO, vervaardiging en verwerking van zout), docenten en ambtenaren. Het dorp is op verschillende momenten uitgebreid: in de periode 1960-1970, 1990-2000 en 2015-2020. Steeds meer gingen Rozendalers op zichzelf wonen en er kwamen nieuwe vestigers bij, maar de sociale banden bleven overeind.

→ **2050 - Duurzaam en dorps samenleven**: In een tijd van grote veranderingen in onder andere het klimaat, de demografie en de daaruit volgende woonbehoefte, vormt het sociale weefsel vanuit de ontstaansgeschiedenis een belangrijke basis om duurzaam en gezond samen te leven. De omgevingsvisie geeft een toekomstbestendig en wenkend antwoord op deze veranderingen.

In 2050 is het nog steeds goed wonen in Rozendaal. We zijn trots op de grote **betrokkenheid** die onze inwoners hebben bij hun leefomgeving en hun dorp. We doen het voor én met elkaar en vormen daarmee een hechte gemeenschap. Daar moeten we ons best voor blijven doen: we zien immers dat onze **demografie** verandert. We worden ouder en blijven langer thuis wonen. Dit vraagt iets van de **manier** waarop we wonen en voor onszelf én elkaar **zorgen**.

We hebben het woningtekort doeltreffend aangepakt. Onze **woningvoorraad** is **gevarieerder** geworden en sluit beter aan op de woonbehoeften van onze **jongeren** en **ouderen**. Hierbij kozen we voor een duidelijke strategie: bestaande bebouwing aanpassen waar mogelijk, bijbouwen waar het kan en nodig is. We hebben samen met betrokken inwoners onze **bestaande woningvoorraad passend** gemaakt door bijvoorbeeld meergeneratiewonen toe te passen, woningen te splitsen, (tijdelijke) wooneenheden in achtertuinen toe te voegen en bijgebouwen bewoonbaar te maken. Daarnaast legden we in ons **Volkshuisvestingsprogramma** vast voor wie, op welke locatie en met welke aantallen we onze woningvoorraad uitbreidden. We besteedden daarnaast in onze woonwijken voldoende aandacht aan klimaatrobuuste maatregelen (wateropvang, groen voor schaduw en koelte) en het gezamenlijk **delen van voorzieningen**, zoals vervoersmiddelen (auto, fiets) en de opslag van energie.

Ons **buitengebied** is ook in 2050 van onschatbare waarde. Voor onszelf, maar ook voor bezoekers en onze partners in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen. Het geniet nog altijd bijna volledige bescherming als Natura 2000-gebied en **samen met de terreineigenaren**, die meestal het voortouw nemen, staat natuurbehoud en -herstel hier voorop. Zo zorgen we ervoor dat deze **groene longen** van de regio intact blijven. De **recreatiezoneringen** wierpen daarbij hun vruchten af: daarmee zorgen we voor de juiste balans tussen rust en reuring. Er zijn enerzijds plekken waar de intrinsieke natuurwaarden voorop staan, en anderzijds plekken waar de bezoeker meer ruimte krijgt. We werkten nauw samen met partners als het waterschap en provincie Gelderland, zodat natuurherstel en een verbeterde waterkwaliteit bereikt konden worden.

Tegelijkertijd blijven we onze **groene achtertuin** openstellen en dragen we het **historische verhaal** nog beter uit naar zowel inwoners als recreanten, met bijzondere aandacht voor het cultuurhistorische verhaal van ons **beekdal**. Waar grote woningen vrijkomen, hebben we omvorming naar bijvoorbeeld kleinschalige kamerverhuur als B&B's of woonzorgvoorzieningen gefaciliteerd waar dit passend was bij de schaal en karakter van ons dorp.

Naar tevredenheid maken onze inwoners nog steeds gebruik van de **voorzieningen** in Velp, die we in samenwerking met de gemeente Rheden goed **bereikbaar en toegankelijk** houden. We zien hierbij dat de (elektrische) fiets steeds vaker wordt gepakt en dat er meer gebruik wordt gemaakt van deelvervoer. Daarnaast rijdt **buslijn 8** nog altijd een route door het dorp die Rozendaal verbindt met zowel Velp als Arnhem. De nadruk op actieve, gezonde en duurzame mobiliteit voor korte ritjes heeft een positief effect op de gezondheid en (verkeers)veiligheid van inwoners. De verbeterde fiets- en wandelroute naar station Velp heeft hieraan bijgedragen: de drempel om de trein te pakken is flink verlaagd. Sommige Rozendalers zijn nog wel afhankelijk van de **auto** voor woon-werkverkeer of lange afstanden: ook hiervoor blijft voldoende ruimte.

Inwoners van Rozendaal – zowel jong als oud – **ontmoeten** elkaar bij de sportvelden en openluchttheater de Pinkenberg, bij dorpsactiviteiten zoals Sinterklaas, Halloween, Koningsschieten en de 5 Mei Viering, maar vooral spontaan buiten in de groene openbare ruimte, bijvoorbeeld bij de vijver tegenover de hospice. De afgelopen jaren hebben we ons ingezet om onze **sterke groene kwaliteiten** vast te houden. Dit is goed gelukt: onze kenmerkende **bomenlanen** hebben extra aandacht gekregen om ervoor te zorgen dat zij bestand zijn tegen de weersextremen die gepaard gaan met de klimaatverandering. Waar het nodig was, hebben we hun **standplaats** verbeterd of **klimaatrobuuste boomsoorten** teruggeplant. De klimaatrobuuste bomenlanen dragen niet alleen bij aan de groene uitstraling van Rozendaal, maar zorgen daarnaast voor schaduwrijke, koele plekken en vergroten de biodiversiteit in het dorp als stevige, ecologische verbindingen.

We hebben ons tot slot extra **ingespannen** om **piekbuien** op te vangen. De kwetsbare plekken

zijn in kaart gebracht en waar nodig is extra ruimte gecreëerd voor waterberging. Door water beter vast te houden, voorkomen we in periodes van **droogte** dat de grondwaterstand te laag wordt. Zo zijn we voorbereid op verschillende weersomstandigheden die als gevolg van klimaatverandering vaker voor zullen komen. We liggen daarmee - en ook met andere maatregelen - goed op schema met onze klimaatambities. Ook zien we in 2050 dat we onze doelstelling om dan **energieneutraal** te zijn binnen handbereik hebben gebracht. We wekken onze eigen duurzame energie op door - vanwege onze beperkte omvang en ruimte als gemeente - zonnepanelen op daken te leggen en deel te nemen aan duurzame energieopwekprojecten in de regio Arnhem-Nijmegen. Daarnaast hebben we kleinschalige oplossingen gevonden op de schaal van onze buurten, bijvoorbeeld door **collectieve batterijopslag** voor meerdere huishoudens.

Figuur 4. Visualisatie bij het toekomstverhaal Rozendaal in 2050.

4

Drie integrale kernambities

Het toekomstverhaal is het streefbeeld voor de omgevingsvisie van Rozendaal. Om toe te kunnen werken naar deze stip op de horizon, moeten we nu al een aantal belangrijke keuzes maken. In deze keuzes proberen we de ruimtelijke opgaven op een integrale manier te benaderen. Dit doen we in de uitwerking van **drie kernambities**:

1. Samenredzaam Rozendaal

2. Gezond en klimaatrobuust Rozendaal

3. Groene achtertuin van de regio

Deze kernambities zijn **gebiedsgericht**: we hanteren twee kernambities voor het **dorp** Rozendaal (kernambitie 1 en 2) en één voor het **buitengebied** (kernambitie 3). Het DNA en de identiteit van Rozendaal loopt als rode draad door de drie kernambities heen: het vormt het fundament waarop we onze ambities voor de toekomst vormgeven. Om de ambities te realiseren, maken we per kernambitie een aantal **strategische keuzes**. Simpel geformuleerd: hier schrijven we op wat we concreet gaan doen om in 2050 te komen waar we willen zijn.

Figuur 5. IKC (Integraal Kind Centrum) de Dorpsschool Rozendaal.

4.1 SAMENREDZAAM ROZENDAAL

De samenstelling van ons dorp verandert. Met onze eerste kernambitie spelen we hierop in door gemeenschapsbinding voorop te stellen, het woningtekort aan te pakken en ons woningaanbod te matchen met de veranderende woonbehoefte. Jongeren én ouderen vinden een passende woning in ons dorp en kunnen terecht op verschillende plekken voor ontmoeting en zorg, waarbij we zoveel mogelijk gebruik maken van onze bestaande woningvoorraad. We zijn immers zuinig op de ruimte. Tegelijkertijd onderzoeken we via ons nog op te stellen Volkshuisvestingsprogramma hoe we bescheiden kunnen inbreiden. We zorgen ervoor dat de voor onze inwoners belangrijkste voorzieningen in Velp goed toegankelijk zijn. Onze straten zijn aantrekkelijk en veilig.

ONZE STRATEGISCHE KEUZES RICHTING 2050:

Gemeenschapszin

→ We zetten actief in op het versterken en ruimtelijk faciliteren van onze **gemeenschaps-binding** en stellen ons als gemeente daarom **ruimhartig** op ten opzichte van **buurt- en dorpsinitiatieven**. We benutten de kracht van klein, juist nu er steeds meer vestigers van buiten de regio in ons dorp komen wonen en zetten ons in om ervoor te zorgen dat zij worden opgenomen in de Rozendaalse gemeenschap.

→ Om ontmoeting tussen onze inwoners te faciliteren ondersteunen we **buurt- en dorpsactiviteiten**, zoals de jaarlijkse viering van Sinterklaas en Halloween, Koningsschieten en Koningsdagactiviteiten, activiteiten van de Rozendaalse Schutters Sociëteit, de 4 mei Herdenking en 5 mei Viering en nieuwe initiatieven die ontplooid worden onder inwoners.

→ Om het hiervoor genoemde doel te ondersteunen, onderzoeken we of **bestaande ontmoetingsplekken**, zoals de Serre van Rozendaal, beter kunnen worden benut en voor meer mensen toegankelijk kunnen worden. We gaan daarnaast onderzoeken of er behoefte is aan een **multifunctioneel 'Huis van de Gemeente'**, waarbij ons huidige gemeentehuis als kansrijke locatie wordt meegenomen. Hier kan bijvoorbeeld ook een samenwerkplek gefaciliteerd worden.

→ Op de Leermolensenk gaan we onderzoeken of hier een **gemengd programma** ontwikkeld kan worden. Functies als een ontmoetingsplek, dorpstuin of maatschappelijke (zorg)functies zouden hier kunnen worden gecombineerd met bijvoorbeeld wonen.

Wonen

→ We spannen ons in om het woningtekort aan te pakken en met het woningaanbod aan te sluiten op de **veranderende woonbehoefte**. Dit vraagt om strategisch programmeren, zodat bij elke verhuizing 'in de keten' huizen vrijkomen voor andere huishoudens. Ook denken we aan het ontwikkelen van **levensloopbestendige woningen**, die geschikt zijn voor jonge huishoudens én senioren, waarmee ook doorstroming binnen de Rozendaalse woningvoorraad plaatsvindt.

→ Enerzijds zetten we in op het bouwen van nieuwe woningen door middel van inbreiding, vanwege het gebrek aan uitbreidingsruimte. We hebben daarbij te maken met een extra belemmering vanuit de provinciale stikstofarme stroken van 500 meter rondom de Veluwe. Veel potentiële woningbouwlocaties vallen daardoor af. Ons uitgangspunt is altijd dat het toevoegen van nieuwe woningen een bredere meerwaarde oplevert. Denk aan een verduurzamingsslag, de vergroening van de omgeving rondom de (nieuwe) woningen, het faciliteren van ontmoeting (aantrekkelijke buitenruimte) of het delen van spullen en voorzieningen (vervoer, gedeelde tuin, gereedschap). We gaan in het nog op te stellen Volkshuisvestingsprogramma bepalen hoeveel woningen we willen realiseren, op welke locatie en voor welke doelgroepen. Zo willen we onder andere onderzoeken wat mogelijk is voor de huisvesting van ouderen. Op de visiekaart is een eerste aanzet gedaan voor enkele potentiële locaties, onder andere gebaseerd op de haalbaarheidsstudie uit 2023. In deze studie werd nog geen rekening gehouden met de later door de provincie Gelderland ingevoerde stikstofarme stroken van 500 meter.

→ Anderzijds kiezen we voor de inzet op **aanpassing** van onze bestaande woningvoorraad. We geven woningeigenaren onder voorwaarden **meer ruimte** voor splitsing of het toevoegen van woonruimte op het erf: zo kunnen bijvoorbeeld aanleunwoningen op een bestaand erf gerealiseerd worden. Dit draagt bij aan het oplossen van het woningtekort en sluit goed aan bij de woonbehoefte van senioren. In het kader van onze omgevingsvisie wordt een eerste aanzet gedaan voor buurten die hiervoor het meest kansrijk zijn. De volgende stap is het uitwerken van deze beleidsambitie in het **Volkshuisvestingsprogramma**. We willen daarin een toetsingskader voor dit soort initiatieven opstellen.

→ Gezien de **sterke groei** van het aantal **kleine huishoudens**, de behoefte aan **betaalbare woningen** voor jongeren en ouderen en **woonzorgconcepten**, staan we bij het toevoegen van nieuwe of het aanpassen van bestaande woningen open voor collectieve woonvormen en woonconcepten in hogere dichtheden op locaties waar dit passend is. Zo gebruiken we de beschikbare ruimte zo efficiënt mogelijk om ons maximaal in te spannen voor voldoende woningen. We streven hierbij naar het leveren van een goede bijdrage aan de afspraken uit de Woondeal 2.0 regio Arnhem-Nijmegen.

Voorzieningen en toegankelijkheid

→ We zetten in op het behoud van onze goed functionerende **voorzieningen**, passend bij de schaal van Rozendaal. Zo borgen we het voortbestaan van de hospice en onze scholen en onderschrijven we de voorgenomen toekomstplannen van Sportpark Pinkenberg, om ook in de toekomst goede sportfaciliteiten te faciliteren. Ook het Openluchttheater Pinkenberg is van grote waarde voor het faciliteren van ontmoeting en evenementen. Laatstgenoemde voorzieningen zijn eigendom van de gemeente Rheden en zijn gelegen op Rozendaals grondgebied: wij werken om die reden nauw samen met de gemeente Rheden.

→ We zorgen voor een veilige en prettige route naar **IKC de Dorpsschool**. Ongeacht vanaf welke kant van het dorp je komt, is de school goed en veilig te fiets en te voet bereikbaar, ook via een **veilige oversteek** op de Schelmseweg. Halen en brengen met de auto ontmoedigen we actief. Onze inzet is daarnaast om het schoolgebouw breder open te stellen voor **activiteiten**, zodat deze plek actiever wordt **ingebed** in de **buurt** in het kader van **gemeenschapsbinding**.

→ Voor onze inwoners is goede **bereikbaarheid** en **toegankelijkheid** van de voorzieningen in de **gemeenten om ons heen** van groot belang, met name voor voetgangers en fietsers. We werken **samen** met onze buurgemeenten om deze ambitie zo goed mogelijk te borgen. Bij toekomstig onderhoud nemen we in ieder geval het perspectief van oudere Rozendalers als

centraal vertrekpunt, waarbij principes voor een **senior- en dementievriendelijke openbare ruimte** bij toekomstige ingrepen in de openbare ruimte worden gehanteerd. Met name voor de **Rosendaalselaan**, zijnde de centrale verbinding naar de voorzieningen in Velp, hebben we nadrukkelijk aandacht.

→ Voor onze jongeren willen we het voorzieningenaanbod goed op peil houden. Uit gesprekken met jongeren (leden van de Rozendaalse Jongerenraad) werd duidelijk dat het huidige speelaanbod goed op orde is; wel willen we onderzoeken of er voor **oudere kinderen** voorzieningen toegevoegd kunnen worden, zoals een extra fietsroute door het bos, voetbalgoals of een kabelbaan.

→ We **koesteren en versterken het erfgoed** van Rozendaal. Dit betekent ook verduurzaming en soms herbestemming of transformatie van panden zodat deze ruimte bieden aan nieuwe functies, bijvoorbeeld in relatie tot de woon- en **zorgbehoefte** van ouderen en jongeren en het faciliteren van ontmoeting. Hier bieden we als gemeente ruimte voor. Dit doen we samen met inwoners, ondernemers en organisaties, en op een passende en innovatieve manier. Hierbij hebben we altijd aandacht voor toegankelijkheid, klimaatadaptatie en behoud van historische kwaliteiten.

→ Daar waar gebouwen met een **bedrijfsbestemming** vrijkomen, onderzoeken we **alternatieve functies**. Als deze locaties omgeven zijn door woningen, dan kan transformatie naar wonen hier een passende invulling zijn. Concreet onderzoeken we alternatieve functies voor onze **Gemeentewerf** en voor de huidige **productielocatie van drinkwaterbedrijf Vitens** (tevens Rijksmonument) die wordt vervangen door een nieuwe locatie aan de Kluizenaarsweg). Dit doen we uiteraard samen met Vitens, die eigenaar is van de locatie. We nemen hierbij onze ambities op het gebied van betaalbaar wonen voor senioren en starters en het multifunctioneel benutten en inrichten van locaties - voor bijvoorbeeld ontmoeting, cultuur, vergroening, zorgfaciliteiten - mee.

→ We maken ons hard voor de **duurzame instandhouding van Kasteel Rosendael**, waarmee we de ruimtelijke kwaliteit binnen onze gemeente borgen én tegelijkertijd mogelijk maken dat er voor een diverse doelgroep regelmatig activiteiten georganiseerd worden op het kasteel, passend bij de omgeving.

Economie en mobiliteit

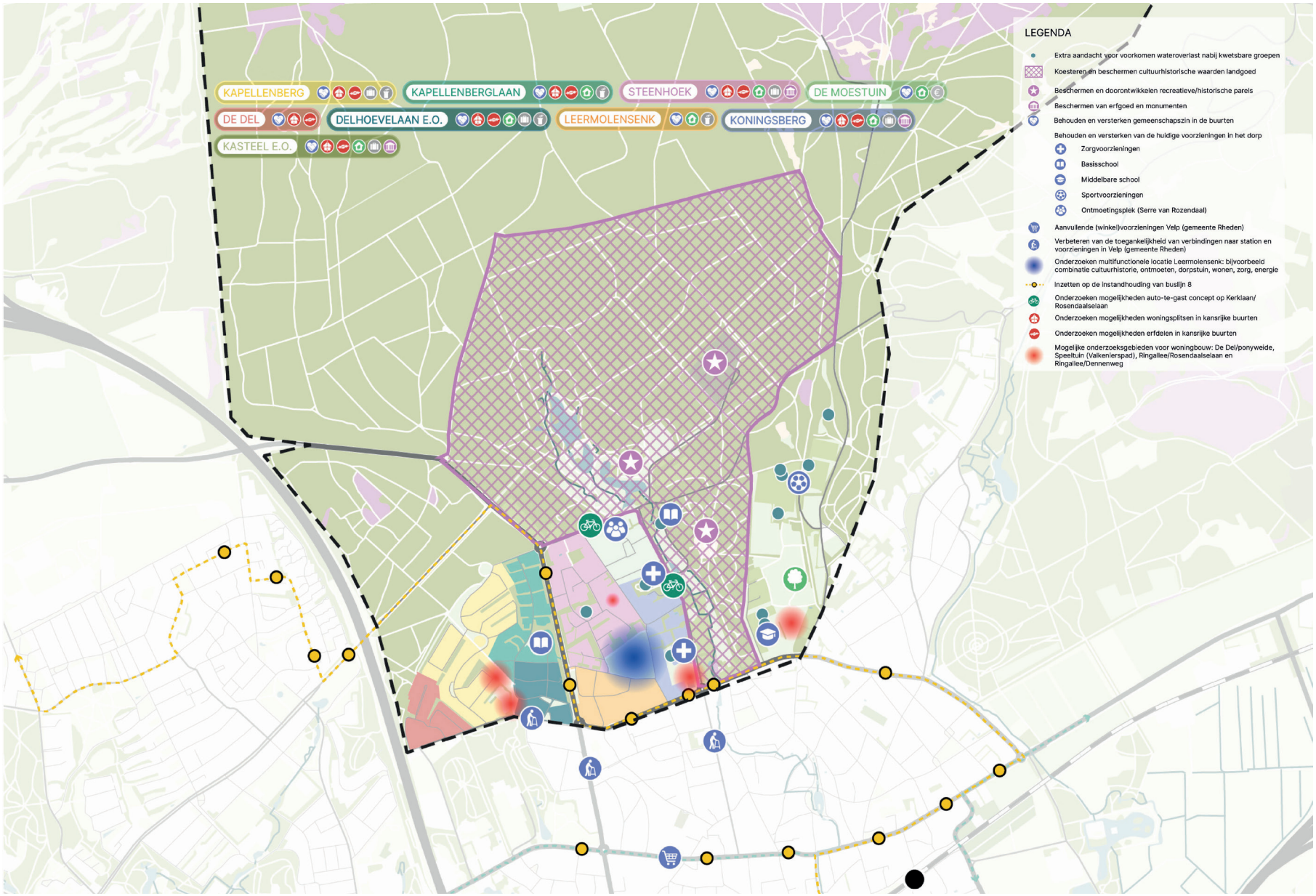
→ We volgen als **regiopartner** de **koers** van de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen als het gaat om de economische regionale ontwikkeling. In onze omliggende regio zal de komende decennia een schaalsprong plaatsvinden, met de benodigde toevoeging van een aantal economische clusters (ook wel brandpunten genoemd). Doordat op dergelijke plekken de economische activiteit zo veel mogelijk wordt geclusterd, is er ruimte in de kleinere kernen daaromheen - zoals Rozendaal - om een **groene tegenhanger** te vormen. Bij kernambitie 3 gaan we hier verder op in.

→ We leveren daarnaast een belangrijke bijdrage aan de **regionale economie** doordat onze inwoners veelal werken in de regionale diensteneconomie.

→ Een goede en fijnmazige **regionale verbondenheid** is een belangrijke randvoorwaarde om prettig te wonen in Rozendaal. We borgen onze goede verbindingen via de nabijgelegen provinciale en Rijkswegen, station Velp en de verschillende fietsroutes. De provincie Gelderland verbetert de **verkeersveiligheid van de N785** tussen 2025 en 2027 en voegt **voorzieningen voor voetgangers en fietsers** toe.

→ We maken ons hard voor het **behoud van buslijn 8**.

→ We verbeteren de **verkeersveiligheid** en beleefbaarheid van onze straten door waar mogelijk en passend snelheidsverlagende maatregelen te nemen, zoals het plaatsen van bloembakken of het gebruik van klinkerstenen. Ook gaan we het **auto-te-gast-concept** onderzoeken op een aantal plekken, in eerste instantie op de Rosendaalselaan en de Kerklaan. Op basis van dit onderzoek bepalen we of dit concept in meer straten in Rozendaal toegepast kan worden.

Figuur 6. Visiekaart bij Kernambitie 1: Samenredzaam Rozendaal.

4.2 GEZOND EN KLIMAATROBUUST ROZENDAAL

Het veranderende klimaat en de veranderende demografie dwingt ons als gemeente om slimme keuzes te maken in onze ruimtelijke inrichting. We maken ons sterk voor een schone lucht, gaan buurt voor buurt aan de slag met de energietransitie en beschermen én versterken ons waardevolle groene karakter zodat we worden gestimuleerd om buiten te zijn én klimaatrobuust te zijn. We trekken de geschiedenis van ons waardevolle beekdal meer het dorp in en dragen het verhaal hierover met trots uit.

ONZE STRATEGISCHE KEUZES RICHTING 2050:

Gezondheid

→ Om een goed woon- en leefklimaat (blijvend) te borgen, dragen we zorg voor het **milieu**. Dit betekent voldoende aandacht voor **(externe) veiligheid** en een aanvaardbaar niveau van **geluid-, licht- en geurhinder**.

→ We zetten in op het terugdringen van de negatieve gevolgen van **houtstook** en de nabijheid van de Rijksweg A12 op onze **luchtkwaliteit**. Hiervoor werken we nauw samen met de GGD. We zetten in op **communicatie en bewustwording** door frequente publiekscampagnes, zoals de landelijke campagne ‘Eerlijk over houtstook’. Ook onderzoeken we of aansluiting bij het Schone Lucht Akkoord van meerwaarde is.

→ We stimuleren een **gezonde, groene leefomgeving** voor onze bewoners die uitnodigt tot beweging. We zorgen voor voldoende speelplekken, trapveldjes, groene plekken en bankjes. Ook steunen we daarom de toekomstplannen voor de **sportvelden** en de bijbehorende faciliteiten, die op ons grondgebied liggen, maar eigendom zijn van de gemeente Rheden. Dit betekent dat we in ons dorp goede en veilige fiets- en wandelroutes faciliteren.

Energie

→ We zoeken bij het realiseren van ambities in het kader van de energietransitie, gezien de beperkte ruimte binnen de gemeentegrenzen, nadrukkelijk de samenwerking op met onze partners - buurgemeenten, de provincie en de netbeheerder. Hierbij gaat het bijvoorbeeld ook om We maken ons samen met onze partners - buurgemeenten, de provincie en de netbeheerder - hard voor het tegengaan van **netcongestie** en het realiseren van de benodigde **verzwaring van het elektriciteitsnet**, zodat we de basis voor de energietransitie op orde brengen.

→ We zetten in op een **rechtvaardige energietransitie**. Dit vormt de basis voor ons Meerjarenprogramma Duurzaamheid 2026-2030 en het nieuwe Warmteprogramma. We verwachten dat hieruit nog aanvullende strategische keuzes naar voren komen.

→ We hebben aandacht voor bewoners en wijken waar het **financieel lastiger** is om benodigde verduurzamingsmaatregelen te realiseren.

→ We stimuleren duurzame energieopwekking via **initiatieven uit het dorp**. Draagvlak van

onderop is hier leidend en de baten vloeien terug naar de lokale gemeenschap. We sluiten daarnaast aan op regionale trajecten voor duurzame opwek, gezien onze beperkte omvang en ruimte om zelf duurzame energie op te wekken, bijvoorbeeld via Local4Local.

→ Via het traject Duurzaam Rozendaal onderzoeken we onder andere of er meer **elektrische deelauto's** in het dorp gefaciliteerd kunnen worden, hoe we gezamenlijk de inkoop van isolatiemaatregelen kunnen organiseren en hoe we hierin als samenleving en gemeente samen kunnen werken.

Klimaatadaptatie en het belang van groen

→ Bij alle **ruimtelijke ingrepen** en ontwikkelingen die plaatsvinden in ons dorp hanteren we een aantal **ontwikkelprincipes** vanuit het adagium **water en bodem sturend**. Dit betekent dat ruimtelijke ontwikkelingen bij voorkeur ervoor zorgen dat het water- en bodemsysteem **duurzamer en veerkrachtiger** wordt, en minimaal dat deze geen ontoelaatbare schade teweegbrengt.

→ Het **ruim aanwezige groen** in onze gemeente dient niet alleen als **verfraaiing**, maar heeft ook een **klimaatadaptieve functie**: het biedt verkoeling, reguleert het watersysteem en biedt leefruimte voor flora en fauna. Het bevordert ook de **gezondheid** van mensen en versterkt de **leefbaarheid**. We willen het groene dorpskarakter van Rozendaal behouden en versterken de bestaande groene structuren in en rond ons dorp (zie ook de visiekaart). Verdwijnend groen compenseren wij - kwantitatief en kwalitatief - zoveel mogelijk op dezelfde plaats en met aandacht voor soortenkeuze: bijvoorbeeld in het kader van droogtebestendigheid en het natuurbrandrisico. Dat doen we in samenwerking met onze inwoners en buurgemeenten. Dit betekent ook dat we kritisch kijken naar **kapvergunningen** in privétuinen en inwoners stimuleren hun tuinen groen te houden of waar mogelijk verder te **vergroenen**.

→ In het bijzonder koesteren we het **historische bomenbestand** in ons dorp. Niet alleen vanuit de cultuurhistorische waarde van onze **bomenlanen**, maar ook vanwege het hiervoor genoemde belang van groen. Omdat onze oude bomen gevoelig zijn voor het veranderende klimaat, kijken we waar dat mogelijk is naar **standplaatsverbetering** of eventueel **vervanging** door klimaatrobuuste boomsoorten. We gaan daartoe een **Bomenplan** opstellen.

→ We nemen meer maatregelen om ons dorp **klimaatadaptief** in te richten, zodat we beter bestand zijn tegen periodes van hevige piekbuien, droogte en hitte. We onderzoeken of en waar maatregelen nodig zijn om **hittestress** te voorkomen en verminderen. Hierbij kijken we in het bijzonder naar plekken waar (relatief) veel kwetsbare groepen voor hitte wonen. Daarnaast onderzoeken we samen met de gemeente Rheden en waterschap Rijn en IJssel de **kwetsbare plekken** in het watersysteem en nemen we maatregelen om deze kwetsbaarheden te verminderen. Dit betekent zowel het op strategische plekken realiseren van voldoende **waterberging**, maar ook ervoor te zorgen dat water goed kan worden **afgevoerd** wanneer dit nodig is, bijvoorbeeld na hevige regenval.

Recreatie en beleving van ons waardevolle dorpsgezicht

→ We dragen onze **cultuurhistorie, monumenten en erfgoed** actief uit door het verhaal van onze ontstaansgeschiedenis zichtbaarder te maken in het dorpsbeeld, in het bijzonder langs de Rozendaalse Beek en het beekdal en bij beeldbepalende panden zoals de Torckschool, het gemeentehuis en de kerk. We zetten in op **betere informatievoorziening** over dit verhaal met behulp van informatieborden (passend bij het landschap en karakter van ons dorp) en het regelmatig aanbieden van rondleidingen in samenwerking met bijvoorbeeld de Oudheidkundige Kring Rheden-Rozendaal, zodat we het verhaal van Rozendaal blijven **herkennen en doorgeven**.

→ In het verlengde hiervan behouden en beschermen we de **cultuurhistorische waarden van het beekdal**. Concreet betekent dit dat we bijvoorbeeld de waardevolle **open zichtlijnen** in stand houden, oorspronkelijke bosschages onderhouden en dat we **geen nieuwe functies** in het beekdal toevoegen. Daarmee voorkomen we tevens dat de recreatiedruk op ons dorp verder toeneemt. We gaan dit in overleg met de eigenaren en gebruikers van het beekdal verder uitwerken in beleidsregels.

→ Tegelijkertijd stellen we ons gastvrij en open op richting bezoekers. We maken het daarom in het dorp mogelijk om - bijvoorbeeld in grotere vrijkomende of in/bij bestaande woningen - een **kleinschalig recreatief aanbod** te ontwikkelen, bijvoorbeeld in de vorm van een bed and breakfast of een **kleinschalige woonzorg-voorziening**, bijvoorbeeld in de vorm van dementievriendelijk wonen, of begeleid wonen voor mensen met een beperking. Dergelijke initiatieven moeten altijd passen bij de schaal, maat en het DNA van onze gemeente.

Figuur 7. Visiekaart bij Kernambitie 2: Gezond en klimaatrobuust Rozendaal.

4.3 GROENE ACHTERTUIN VAN DE REGIO

Ons buitengebied is als onderdeel van de Veluwe van onschatbare waarde. Niet alleen voor Rozendalers, maar voor de hele regio en zelfs voor bezoekers van daarbuiten. We stellen onze groene achtertuin open en zijn tegelijkertijd zuinig op de leefbaarheid voor onze eigen inwoners én de kwaliteit van de natuur. Die balans bewaken we met elkaar. We werken nauw samen met onze partners - waaronder de gemeente Rheden, het waterschap, de provincie en terreinbeherende organisaties - om ons buitengebied toekomstbestendig en robuust te maken.

ONZE STRATEGISCHE KEUZES RICHTING 2050:

Natuur- en recreatieve waarden in balans

→ Ons buitengebied is één van de belangrijkste en meest onderscheidende kwaliteiten van onze gemeente. Het bestaat bijna volledig uit Natura 2000-gebied en kent geen agrarische activiteit. We zetten, gezien de grote recreatieve aantrekkingskracht van het buitengebied, in op een goede **balans tussen rust en reuring** in onze **groene achtertuin**. Dit doen we door - samen met onze partners Natuurmonumenten en gemeente Rheden - te **zoneren**. We volgen daarbij de afspraken uit het **Masterplan Veluwezoom** en de zoneringen uit het **Recreatiezoneringsplan Veluwe** van de provincie Gelderland. Dit betekent dat op de plekken waar jaarrond of gedeeltelijk (in het broedseizoen) geen recreatie is toegestaan, de intrinsieke en kwetsbare **natuurwaarden** voorop staan. Daar waar extensieve tot (matig) intensieve recreatie is toegestaan, zorgen we ervoor dat deze plekken goed bereik- en beleefbaar zijn door goede faciliteiten te organiseren: denk hierbij aan kwalitatieve en veilige fietspaden, fietsenstallingen, laadpunten, een watertap en bijvoorbeeld een ijskar in het zomerseizoen. Onze achtertuin omvat daardoor zones waar de intrinsieke natuurwaarden prevaleren en zones waar de bezoeker de ruimte krijgt.

→ Door de hiervoor genoemde balans te bewaken, borgen wij de **groene waarden** binnen de regio; niet alleen voor onze eigen bewoners, maar voor bewoners van de hele Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen. We zijn ons ervan bewust dat een groot deel van de economische, mobiliteits- en woonopgaven wordt opgepakt door onze partners binnen de GMR. Wij maken daar dankbaar gebruik van en stellen daar onze groene achtertuin tegenover, die zorgt voor een **schone lucht**, een **robuust bodem- en watersysteem** en meer **biodiversiteit**.

→ Ons buitengebied is onderdeel van één van de grootste Nationale Parken in Nederland. Hoewel de terreinbeherende organisaties het voortouw nemen in het beheer van deze gebieden, dragen wij actief een steentje bij. Dit doen we onder andere door onze deelname aan de **Veluwe Alliantie**, die zich inzet voor ecologische diversiteit en robuustheid en een bredere en kwalitatieve kijk op recreatie en toerisme. Daarnaast stemmen we actief af en werken we samen met **onze partners** Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Geldersch Landschap en Kasteelen en het waterschap. We hebben daarbij bijzondere aandacht voor de

historische bosaanplant (een van de oudste bosgroeiplaatsen in Nederland) bij Imbosch, de instandhouding van kwetsbare vochtige heide en het bovenstrooms vasthouden en infiltreren van water.

→ We participeren als gemeente Rozendaal actief in **regionale trajecten** als het gaat om **natuurherstel** en **waterkwaliteit**, onder andere in het kader van het programma Vitaal Landelijk Gebied Gelderland en het Herstelprogramma Beken van de provincie Gelderland. Daarmee koesteren en beschermen we onder andere de natte natuurzone rondom de Rozendaalse Beek.

→ We zetten in op (het behoud en verder versterken van) **stevige groene verbindingen** met omliggende kernen zoals Velp, Rheden en de noordoostrand van Arnhem. Daarmee verstevigen we ecologische verbindingen en koppelen we dit tegelijkertijd aan de goede, schaduwrijke verbindingen voor Rozendalers naar de voorzieningen in de omliggende kernen. Hierbij besteden we aandacht aan de juiste soortenkeuze, bijvoorbeeld in het kader van biodiversiteit, droogteresistentie en natuurbrandrisico.

→ Het kasteel is onderdeel van een brede **landgoederenzone** - ook wel **Gelders Arcadië** genoemd. We blijven deze landgoederenzone als geheel samen met onze buurgemeenten profileren en met onze partners werken aan de **samenhang** van de landgoederen en kastelen binnen het Gelders Arcadië.

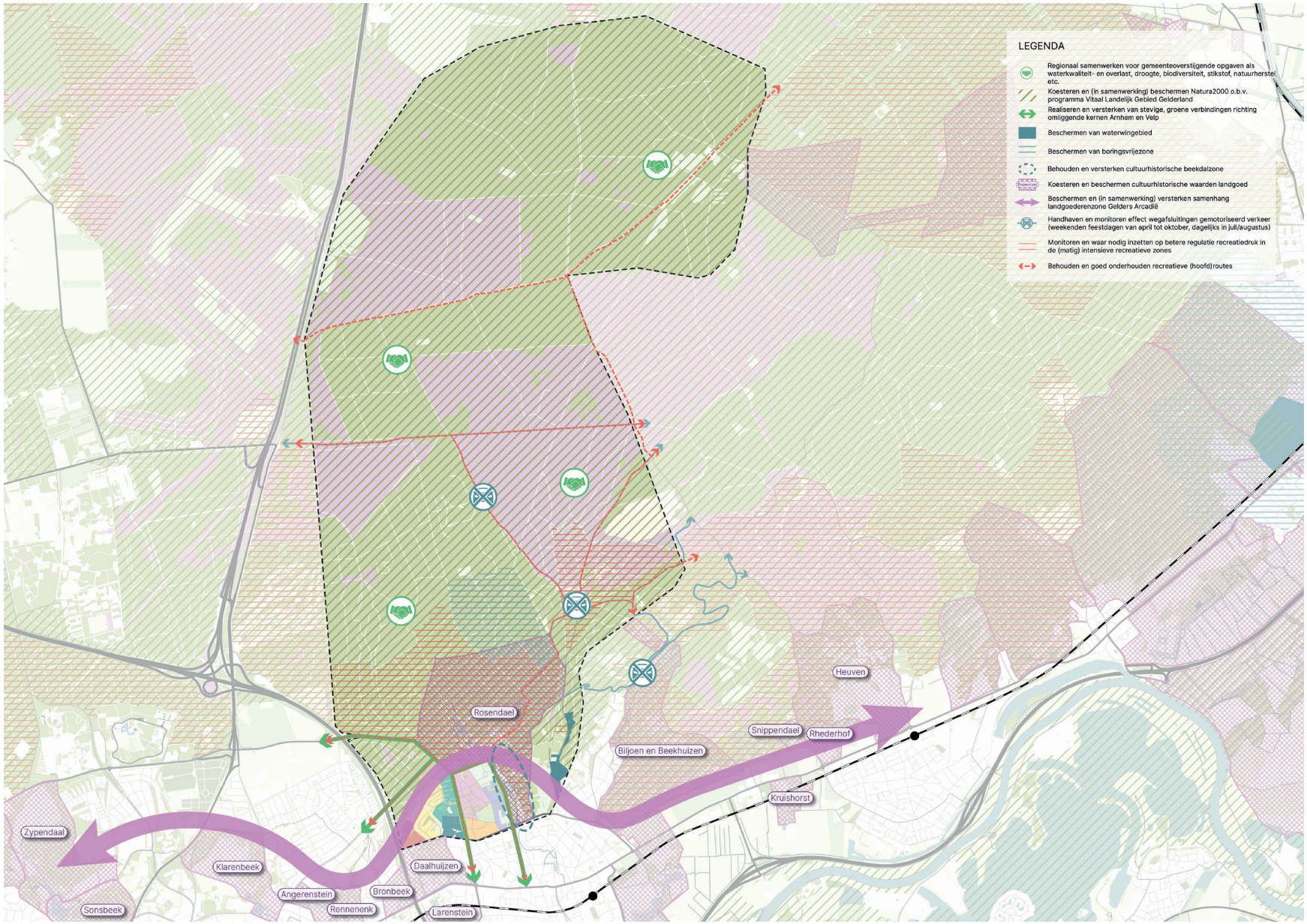
→ We hebben goede eerste stappen gezet in het beter reguleren van de **recreatiedruk** op en rondom ons dorp dankzij de maatregelen uit het Masterplan Veluwezoom en het Recreatie-zoneringsplan van de provincie Gelderland. We evalueren regelmatig de ingezette maatregelen om te bezien of ze het gewenste effect hebben. We zetten bovendien een volgende stap in het **terugdringen van het gemotoriseerd verkeer** samen met onze partners Natuurmonumenten en de gemeente Rheden.

→ Tegelijkertijd stellen we onze **groene achtertuin** op passende wijze open, voor onze eigen bewoners en bezoekers. We bieden **jaarrond** daarom ruimte voor **sport-, culturele en natuurevenementen** in onze gemeente, mits dit in goed evenwicht met onze natuurwaarden en naar **draagkracht van de omgeving** plaatsvindt.

Water

→ Bij alle ruimtelijke ingrepen en ontwikkelingen die plaatsvinden in ons buitengebied hanteren we het principe **water en bodem sturend**. Dit betekent dat ruimtelijke ontwikkelingen geen negatieve effecten mogen hebben op het water en bodemsysteem, maar ook dat het systeem er waar mogelijk duurzamer en veerkrachtiger van wordt.

→ Drinkwaterbedrijf Vitens onderzoekt momenteel een **nieuwe productielocatie voor drinkwaterwinning** aan de Kluizenaarsweg. De huidige locatie is verouderd en voldoet niet aan de huidige veiligheids- en kwaliteitseisen. Er wordt al sinds 1898 drinkwater gewonnen onder onze gemeente. Hoewel Vitens de regie heeft over deze ontwikkeling, zullen we dit nauwlettend volgen en zorgen dat inwoners hierover goed worden geïnformeerd.

Figuur 8. Visiekaart bij Kernambitie 3: Groene achtertuin van de regio.

5

Uitvoering

Met deze omgevingsvisie zetten we samen met inwoners, ondernemers, partners en organisaties koers naar de toekomstige leefomgeving van Rozendaal. We brachten in beeld welke kansen en opgaven we zien voor 2050, en hoe we hier nu en in de toekomst op willen anticiperen. Het uitvoeren van onze visie kunnen we niet alleen. In dit hoofdstuk beschrijven we onze rol als gemeente en formuleren we de uitgangspunten voor samenwerking met andere partijen. Ook gaan we in op het instrumentarium van de Omgevingswet, de afspraken die we maken over monitoring en evaluatie en de bekostiging van de ambities.

Figuur 9. Wandelpad langs het beekdal van de Rozendaalse Beek.

5.1 SAMENWERKING

Deze visie hebben we opgesteld met participatie met het dorp. Met de omgevingsvisie nodigen we de samenleving en onze partners uit om samen de geschetste ambities tot uitvoering te brengen. Als gemeente willen wij ruimte bieden voor initiatief-nemers die investeren in een toekomstbestendige leefomgeving en verantwoordelijkheid nemen voor de ruimtelijke ontwikkeling. De omgevingsvisie vormt hierbij het afwegingskader. Dit kan betekenen dat we kritisch zijn op initiatieven die weinig of nauwelijks bijdragen aan de gestelde doelen en dat we initiatieven die goed passen binnen onze visie extra kracht bij willen zetten. Hierbij zullen we als gemeente Rozendaal denken en handelen vanuit mogelijkheden, vertrouwen en verbinding en kiezen we voor een houding vanuit het uitgangspunt ‘ja, mits’ in plaats van ‘nee, tenzij’.

DE OMGEVINGSVISIE ALS AFWEGINGSKADER VOOR INITIATIEVEN

De omgevingsvisie geeft overzicht en inzicht in de vele uitdagingen en opgaven waar we in gemeente Rozendaal voor staan. Het vormt een **uitnodiging** aan iedere inwoner, ondernemer en organisatie om hierover mee te denken en de ambities samen te brengen met eigen acties en keuzes. De leefomgeving van 2050 maken we samen.

Deze omgevingsvisie verduidelijkt welke thema’s we meewegen in ons gemeentelijk beleid en onze beslissingen. Op de besluitvorming over initiatieven die zijn voorzien in de **voormalige regelgeving** onder de Wro, zoals de bestemmingsplannen, heeft deze visie geen directe gevolgen. We bieden ruimte aan nieuwe ontwikkelingen en nodigen initiatiefnemers uit om met hun ruimtelijke plannen actief bij te dragen aan de gestelde doelen. Hierbij staan de kenmerken en identiteit van onze gemeente altijd voorop. Bij een initiatief of ontwikkeling (in het bijzonder wanneer het een zogeheten Buitenplanse omgevingsplanactiviteit betreft) stellen we onszelf en de initiatiefnemer de volgende 3 vragen:

1. Draagt de ontwikkeling of het initiatief bij aan de **geformuleerde kernambities** en in welke mate?

2. Is er sprake van een **negatieve en/of positieve impact op de kwaliteiten van de leefomgeving**, zoals verwoord in deze omgevingsvisie?

3. In welke mate wordt het initiatief of de ontwikkeling **gedragen door de directe omgeving** en wat zijn daarvoor de redenen?

SAMENWERKING IN DE REGIO

Veel van de ruimtelijke en maatschappelijke opgaven die op ons afkomen, overstijgen onze gemeentegrenzen. Regionale afstemming en samenwerking is daarom van groot belang. Dit is niet nieuw voor Rozendaal. Zo is de gemeente onderdeel van verschillende regionale samenwerkingsverbanden, zoals de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen. Als gemeente dragen we actief bij aan het integraal oppakken van opgaven en kansen. In de toekomst zal deze regionale samenwerking naar verwachting verder toenemen, bijvoorbeeld in de doorvertaling van regionale visies en programma's. Denk aan de Woondeal 2.0 regio Arnhem-Nijmegen, de Regionale Energiestrategie en op thema's zoals vitaal landelijk gebied en bereikbaarheid. Als gemeente brengen we in regionale samenwerkingsprocessen actief de belangen van onze inwoners, bedrijven en organisaties in.

SAMENWERKING MET DE KETENPARTNERS

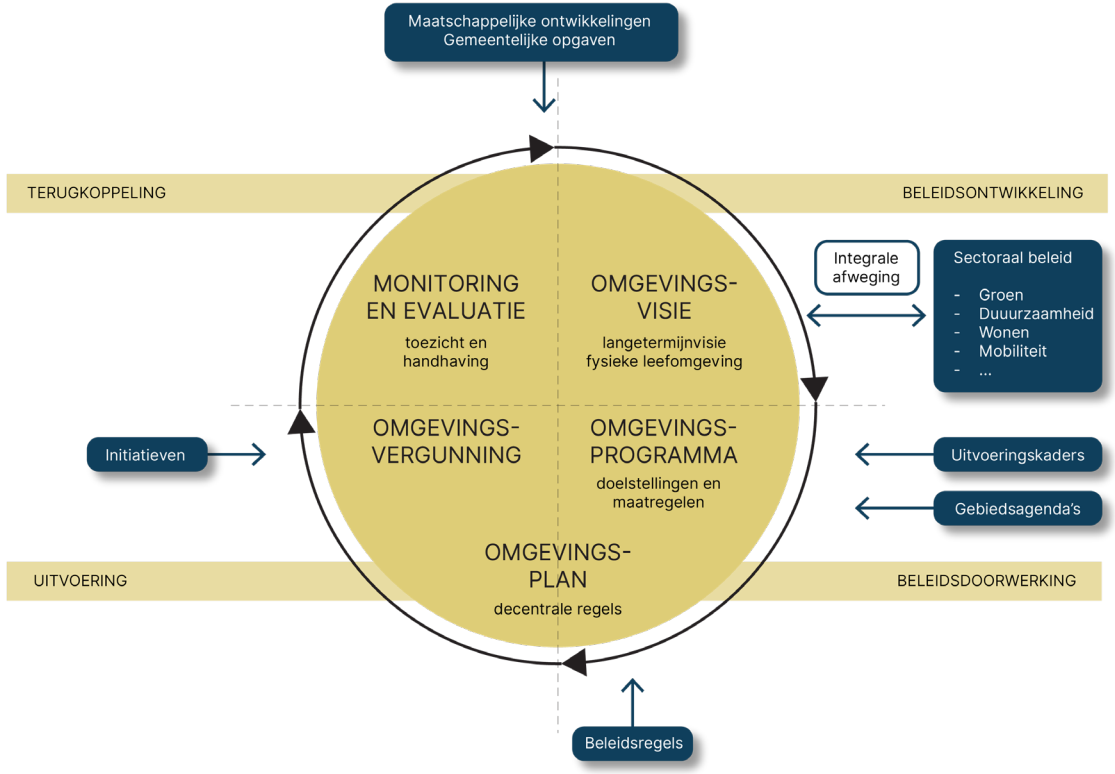
Met de invoering van de Omgevingswet is de samenwerking tussen gemeenten en ketenpartners geïntensiveerd. De vernieuwing ligt met name in de toepassing van de wet in de omgangsvormen tussen (samenwerkende) gemeenten en ketenpartners. We vinden het van groot belang om bij de totstandkoming van beleid en regelgeving van andere overheden mee te kunnen denken als gemeente. Dit om problemen bij lokale toepassing van hogere regelgeving te voorkomen. Bij conflicterende visies van andere overheden gaan we vroegtijdig het gesprek aan. Tegelijkertijd hebben we als gemeente de rol om bij te dragen aan ontwikkelingen 'van bovenaf'. We kunnen hier naar de lokale context invulling aan geven. We zien meerwaarde in nauwe samenwerking en afstemming met onze ketenpartners, waarbij we onze krachten bundelen als het gaat om het vinden van slimme oplossingen voor complexe, gebiedsoverstijgende opgaven.

REGIE WAAR NODIG OF GEWENST

Als gemeente Rozendaal werken we – zoals we al gewend zijn – samen met inwoners, organisaties en andere overheden aan onze fysieke leefomgeving. We vinden het belangrijk om ruimte te bieden aan initiatief van onderop, om zo ook betrokkenheid van onze inwoners en medeverantwoordelijkheid voor onze leefomgeving te stimuleren. Dat betekent ook dat we als gemeente Rozendaal zaken soms wat meer zullen loslaten en meer in een faciliterende rol komen. Daarbij staan we partijen bij met onze kennis wanneer dit gevraagd of nodig is. Tegelijkertijd dragen wij als overheid de verantwoordelijkheid voor het algemeen belang. Wanneer (maatschappelijke) partijen niet in staat blijken een oplossing te vinden voor opgaven, vraagt dit van ons als gemeente een meer sturende of regisserende rol. Ook zien we op bepaalde onderwerpen een belangrijke taak weggelegd voor de gemeente: denk bijvoorbeeld aan wonen. Zo kennen we als gemeente meerdere rollen, afhankelijk van de onderwerpen en opgaven. Kortom, in de basis stellen we onszelf op als samenwerkingspartner en facilitator, maar als het nodig is nemen we ook de regie.

5.2 INSTRUMENTEN VOOR UITVOERING

Deze omgevingsvisie zien wij als als een dynamisch document, omdat de wereld om ons heen voortdurend in beweging is. Want maatschappelijke ontwikkelingen volgen elkaar in hoog tempo op en we weten niet hoe de wereld er over 5 of 10 jaar uitziet. We kunnen uitvoering geven aan de omgevingsvisie door de inzet van verschillende instrumenten. In de Omgevingswet zijn voor onze gemeente 3 andere relevante beleidsinstrumenten geformuleerd, elk met hun eigen rol: het omgevingsprogramma, het omgevingsplan en de omgevingsvergunning. We lichten deze instrumenten hieronder nader toe.

Figuur 10. Schematische weergave van de beleidscyclus van de Omgevingswet. De figuur toont ook de relatie van de omgevingsvisie met bestaande beleids- en visiedocumenten en de onderlinge doorwerking van de beleidsinstrumenten onder de Omgevingswet.

OMGEVINGSPROGRAMMA'S

In een omgevingsprogramma worden ambities en keuzes die in de omgevingsvisie zijn vastgelegd nader uitgewerkt voor specifieke thema's of gebieden. Het omgevingsprogramma is het instrument van het college van burgemeester en wethouders, waarin zij de globale beleidslijnen uit de omgevingsvisie verder uitwerken. Een programma bevat maatregelen voor bescherming, beheer, gebruik en ontwikkeling van de fysieke leefomgeving. In een programma worden de ambities uitgewerkt in concrete maatregelen. Er staat ook in welke middelen nodig zijn om het doel te behalen en op welke manier we als gemeente gaan sturen (sturingsfilosofie). Daarbij gaat het om aspecten zoals financiering en benodigde ruimtelijke en juridische instrumenten. Hoewel het opstellen van een omgevingsprogramma een bevoegdheid is van het college, wordt bij aanvang een startnotitie opgesteld. De gemeenteraad krijgt vervolgens de gelegenheid om hierop te reageren en kaders mee te geven.

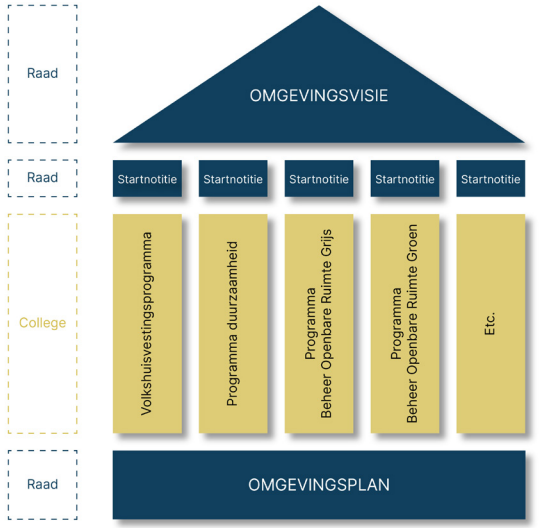
Er zijn 2 soorten omgevingsprogramma's: verplichte en onverplichte (vrijwillige) programma's. Gemeente Rozendaal kent op dit moment (nog) geen wettelijk verplichte omgevingsprogramma's. Dit zal de komende jaren wel aan de orde zijn, bijvoorbeeld in de vorm van een Volkshuisvestingsprogramma, in het kader van de Wet versterking regie volkshuisvesting, en het Prorgramma Duurzaamheid dat eind 2026 wordt vastgesteld, onder andere in het kader van de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie.

Vrijwillige programma's zijn gericht op de nadere uitwerking en uitvoering van de omgevingsvisie. Die kunnen themagericht zijn (bijvoorbeeld gericht op mobiliteit, wonen of omgevingsveiligheid) of gebiedsgericht (bijvoorbeeld voor de ontwikkeling van een nieuwe woonwijk of gericht op het buitengebied). Voor themagerichte programma's worden momenteel een **Programma Beheer Openbare Ruimte Grijs** en een **Programma Beheer Openbare Ruimte Groen** voorzien. Of en hoe we de komende tijd omgaan met het verdere gebruik van vrijwillige omgevingsprogramma's leggen we nu nog niet vast. Die keuze maken we op het moment dat we met de uitwerking van de visie aan de slag gaan.

OMGEVINGSPLAN

De juridische verankering van deze omgevingsvisie en de daaruit volgende omgevingsprogramma's vindt plaats in het omgevingsplan. Het omgevingsplan vertaalt de ambities uit beleid naar concrete regels en voorschriften. In tegenstelling tot de omgevingsvisie, die bindend is voor de gemeente, is het omgevingsplan bindend voor inwoners, ondernemers en initiatiefnemers.
Het omgevingsplan is de opvolger van de huidige bestemmingsplannen, beheers- en gemeentelijke verordeningen. Er komt uiteindelijk 1 omgevingsplan voor de hele gemeente. Het omzetten en samenvoegen van de bestemmingsplannen tot een omgevingsplan is een omvangrijke taak. Daarom zal gemeente Rozendaal dit stapsgewijs oppakken. Als gemeente zijn we van plan om dit voor 2032 (de wettelijk verplichte datum) af te ronden. Het vaststellen (en wijzigen) van het omgevingsplan is een bevoegdheid van de gemeenteraad.

De Omgevingswet biedt de mogelijkheid om voor bepaalde onderwerpen omgevingswaarden op te nemen in het omgevingsplan. Met de omgevingswaarden kunnen in bepaalde gebieden of op bepaalde thema's strengere eisen worden gesteld dan de in rijks- of provinciaal beleid vastgelegde waarden. Deze omgevingswaarden bieden de mogelijkheid om differentiatie in doelen aan te brengen voor verschillende gebieden/thema's.

Figuur 11. Schematische weergave van de samenhang tussen de omgevingsvisie, de omgevingsprogramma's en het omgevingsplan en de bevoegdheid voor de vaststelling ervan.

OMGEVINGSVERGUNNING

Initiatiefnemers die met de fysieke leefomgeving aan de slag willen, hebben in veel gevallen een omgevingsvergunning nodig. In het gemeentelijke omgevingsplan leggen we vast voor welke activiteiten een omgevingsvergunning vereist is.

OVERIGE BELEIDSINSTRUMENTEN

Naast de instrumenten uit de Omgevingswet kunnen we ook op andere manieren uitwerking geven aan de omgevingsvisie. Denk hierbij aan (sectorale) beleidsvisies, beleidskaders en beleidsregels. Bestaande en toekomstige (sectorale) beleidsdocumenten en uitvoerings-agenda's blijven dus naast de omgevingsvisie bestaan. Deze documenten bevatten in principe geen nieuw beleid: ze zijn een uitwerking van de strategische hoofdlijnen uit de omgevingsvisie. Mocht het toch gebeuren dat er sprake is van botsende belangen tussen beleidsnota's en de omgevingsvisie, dan is de omgevingsvisie leidend.

5.3 UITVOERINGSPROGRAMMA'S

In deze omgevingsvisie hebben we bij een aantal thema's en gebieden aangegeven dat ze nog nadere uitwerking behoeven. In onderstaand overzicht geven we aan welke onderwerpen opgepakt gaan worden. Hierbij wordt telkens de afweging gemaakt welk instrument hiervoor ingezet wordt, denk hierbij aan een omgevingsprogramma of een thematisch of gebiedsgericht beleidskader.

- → Volkshuisvestingsprogramma (start 2026)
- → Programma Duurzaamheid (incl. warmte)
- → Programma Beheer Openbare Ruimte Grijs
- → Programma Beheer Openbare Ruimte Groen
- → Etc.

De uitwerkingen in het overzicht zijn niet limitatief. Op het moment dat de actualiteit hier om vraagt, kunnen er ook andere gebieden en thema's opgepakt worden als uitwerking van de omgevingsvisie. Zoals eerder al gezegd, blijven bestaande en toekomstige beleidsdocumenten en uitvoeringskaders dus naast de omgevingsvisie bestaan. Zij bevatten geen nieuwe beleidskeuzes, maar zijn een uitwerking van de strategische hoofdlijnen uit de omgevingsvisie om hieraan uitvoering te geven.

Omgevingsprogramma's volgen een zogeheten **Plan-Do-Check-Act (PDCA)**-cyclus. Deze methode heeft als doel een **continue verbetering** van het omgevingsprogramma en de realisatie van doelstellingen uit het omgevingsprogramma. Het bestaat uit 4 stappen:

- → **Plan (plannen)**: in deze fase wordt het omgevingsprogramma, als uitwerking van de strategische doelen uit de omgevingsvisie, opgesteld. Het bevat concrete maatregelen om deze doelen te bereiken, bijvoorbeeld het verbeteren van de luchtkwaliteit of het realiseren van woningen. Dit betekent ook dat de strategische doelen uit de omgevingsvisie meetbaar moeten worden gemaakt in indicatoren, zodat ze in de 'Check-fase' kunnen worden gemonitord. Ook wordt een planning opgesteld.
- → **Do (doen)**: dit is de uitvoeringsfase waarin de maatregelen en acties worden uitgevoerd. Dit gaat bijvoorbeeld om het verlenen van vergunningen of het uitvoeren van specifieke projecten. Indien van toepassing is ook de participatie van bijvoorbeeld burgers, bedrijven of mede-overheden onderdeel van deze stap.
- → **Check (controleren)**: na de uitvoering wordt gemonitord of de maatregelen het gewenste effect hebben gehad. Hiervoor wordt teruggegrepen naar de meetbare indicatoren uit de 'Plan-fase'.
- → **Act (acteren)**: op basis van de uitkomsten van de 'Check-fase' worden acties ondernomen. Dit kan gaan om het uitvoeren van nieuwe (extra) maatregelen, het borgen van (het vervolg van) succesvolle acties uit de 'Do-fase' of bijsturing op de inhoud van omgevingsprogramma. Zo wordt de opgedane kennis ingebracht in een nieuwe 'Plan-fase' en start de cyclus opnieuw.

Via de begroting en de jaarstukken wordt verantwoording afgelegd aan de gemeenteraad over de vordering van de omgevingsprogramma's. Zo kunnen zij jaarlijks de voortgang van de doelstellingen zien en worden zij op de hoogte gehouden hoe het college daar in het volgende jaar op gaat acteren.

5.4 EVALUATIE

Onze omgevingsvisie Rozendaal 2050 is nu klaar, maar nooit af. We kijken regelmatig of we nog op de juiste weg zitten. Nieuwe inzichten en opgaven vragen ons steeds opnieuw te kijken naar de relevantie van ons beleid en de rol die we spelen als gemeente. Om onszelf snel aan te kunnen passen vormen monitoring en evaluatie een belangrijke pijler. Zo kunnen we controleren of we onze ambities nog steeds kunnen halen of dat we ze moeten aanpassen. We gebruiken hiervoor een beleidscyclus. Op deze manier zorgen we ervoor dat onze visie blijft aansluiten bij de behoeften en ontwikkelingen in onze gemeente.

Om onze omgevingsvisie zo actueel mogelijk te houden, kiezen we ervoor om deze periodiek te evalueren. Het tempo waarin we de visie aanpassen hangt af van de ervaringen die we opdoen met andere instrumenten en de monitoring van onze doelen. En van de staat van onze fysieke leefomgeving. We evalueren de omgevingsvisie in ieder geval elke 4 jaar, in het jaar volgend op de gemeenteraadsverkiezingen, en starten hiermee in 2031. Dit leidt mogelijk tot een herijking. Daarnaast is het mogelijk om de visie van een herijking te voorzien wanneer (maatschappelijke) opgaven in de fysieke leefomgeving daar aanleiding toe geven.

MONITORING OP PROGRAMMANIVEAU

Op programmaniveau zal monitoring van de doelen van de omgevingsvisie plaatsvinden. In de omgevingsprogramma's worden de doelen, de realisatie met tijdspad en de monitoring concreter uitgewerkt. Getracht wordt om zoveel mogelijk de monitoring van de omgevingsvisie te laten voeden door de monitoring die in het kader van een programma wordt uitgevoerd. Doelstellingen worden in de omgevingsprogramma's zoveel mogelijk vertaald naar meetbare indicatoren.

BIJSTELLEN VAN DE OMGEVINGSVISIE

In de toekomst kan blijken dat bepaalde ontwikkelingen ertoe leiden dat onderdelen van de omgevingsvisie onvoldoende uitwerking kennen of onvoldoende te handhaven zijn en bijstelling eerder nodig is. Bijvoorbeeld door ontwikkeling van nieuw nationaal, provinciaal en/of lokaal beleid. Het is dan mogelijk dat we de huidige omgevingsvisie op onderdelen moeten aanpassen of aanscherpen.

Wanneer er sprake is van ingrijpende aanpassingen, dan kunnen wij als gemeente de omgevingsvisie bijstellen. Hierbij betrekken we de samenleving actief. De wijze waarop we dit doen wordt vooraf met de gemeenteraad afgestemd. De gemeenteraad stelt uiteindelijk een (herijkte) omgevingsvisie vast.

5.5 BEKOSTIGING

De omvang van de gemeentelijke opgaven en ambities die we in deze omgevingsvisie beschrijven, is groot. Voor veel van deze ambities ligt de verantwoordelijkheid en het initiatief bij ons als gemeente Rozendaal, zoals de bereikbaarheid, de inrichting van de openbare ruimte en het voorzien in voldoende voorzieningen zoals scholen en groen. Het geheel aan aanpassingen om onze leefomgeving klaar te maken voor de toekomst is kostbaar.

De Omgevingswet verplicht overheden om de kosten voor werken en maatregelen die bij een ontwikkeling horen, proportioneel te verhalen op de initiatiefnemers die profiteren van de aanleg van openbare voorzieningen in het ontwikkelde gebied. De Omgevingswet biedt daarbij een wettelijke grondslag voor een (anterieure) overeenkomst tussen de gemeente en een initiatiefnemer. Denk bij ontwikkelingen aan woningbouwprojecten, realisatie of transformatie van bedrijventerreinen en maatschappelijke voorzieningen.

Met sommige van onze ambities uit deze omgevingsvisie gaan investeringen gepaard: denk bijvoorbeeld aan het klimaatbestendig maken van onze openbare ruimte of de woonopgave. Een deel van deze investeringen is toe te rekenen aan specifieke delen van het omgevingsplan en zijn rechtstreeks verhaalbaar. Een ander deel van de kosten wordt veroorzaakt door meerdere plannen en zullen breder worden verhaald, bijvoorbeeld binnen specifieke programma's. Ten slotte is een deel van de investeringen niet zomaar langs de lat van profijt, toerekenbaarheid, proportionaliteit te leggen, maar zijn wel van toegevoegde waarde voor iedereen op het grondgebied van gemeente Rozendaal.

Naast het verplichte kostenverhaal biedt de Omgevingswet de gemeente ook de mogelijkheid om zogenaamde financiële bijdragen voor de ontwikkeling van een gebied te vragen. Deze financiële bijdragen kunnen op grond van artikel 13.22 Omgevingswet worden overeengekomen in een overeenkomst of op grond van artikel 13.23 Omgevingswet worden opgenomen in het Omgevingsplan. In de artikelen 8.13 en 8.20 Omgevingsbesluit staan de activiteiten opgenomen waarvoor bij overeenkomst een financiële bijdrage kan worden gevraagd en in artikel 8.13 Omgevingsbesluit staan de activiteiten opgenomen waarvoor in een omgevingsplan een financiële bijdrage kan worden opgenomen.

Hoe we als gemeente Rozendaal omgaan met de financiële bijdrage aan zogenaamde 'ruimtelijke ontwikkelingen' werken we uit in een Nota Kostenverhaal. De ambitie van gemeente Rozendaal is om zoveel mogelijk van deze kosten - in goed overleg - via anterieure overeenkomsten te regelen met ontwikkelaars. Mocht dit niet tot gewenste uitkomsten leiden, dan zetten we als gemeente hiertoe het instrument Nota Kostenverhaal in. Met de Nota Kostenverhaal wordt vastgelegd wat de uitgangspunten voor kostenverhaal zijn en de wijze waarop de kosten verhaald worden op initiatiefnemers van activiteiten en op welke wijze de gemeente financiële bijdragen gaat vragen.

Bijlage

BEGRIPPENLIJST

AUTO-TE-GAST-CONCEPT
Het auto-te-gast-concept is een benadering waarbij de auto, door middel van een andere inrichting van de weg, ondergeschikt wordt gemaakt aan andere vormen van verkeer in een gebied. Het doel is om de openbare ruimte aangenamer en veiliger te maken voor voetgangers, fietsers en bewoners.

BIODIVERSITEIT
Alle verschillende soorten van leven (dieren en planten) die we op aarde hebben. Een hoge biodiversiteit betekent dat er in een gebied veel verschillende soorten dieren en planten leven.

DEMOGRAFIE
Demografie omvat de samenstelling van een bevolking, waarbij gekeken wordt naar de omvang, structuur, spreiding en dynamiek ervan. Het analyseert factoren zoals geboorte, sterfte, migratie en veroudering, en hoe deze processen de bevolkingssamenstelling beïnvloeden.

ENERGIETRANSITIE
De energietransitie is de wereldwijde overgang van fossiele brandstoffen (zoals kolen, olie en aardgas) naar duurzame energiebronnen (zoals wind-, zonne- en waterkracht). Dit proces omvat niet alleen de opwekking van energie, maar ook aanpassingen in energieopslag, -transport en -verbruik, met als doel klimaatverandering tegen te gaan en de energievoorziening te verduurzamen.

EXTERNE VEILIGHEID
Externe veiligheid richt zich op het beheersen van risico's voor personen buiten inrichtingen of transportroutes, die kunnen ontstaan door ongevallen met gevaarlijke stoffen of activiteiten. Het doel is om de kans op slachtoffers door dergelijke ongevallen te minimaliseren en de veiligheid van de omgeving te waarborgen.

HITTESTRESS
Hittestress treedt op wanneer de omgevingstemperatuur en vochtigheid zo hoog zijn dat het lichaam moeite heeft om warmte kwijt te raken, wat kan leiden tot gezondheidsklachten. Dit fenomeen wordt versterkt door klimaatverandering en kan ernstige gevolgen hebben voor mens, dier en natuur. Een openbare ruimte waar voldoende verkoeling is, bijvoorbeeld door de aanwezigheid van water en de schaduwwerking van bomen, kan dit effect verminderen.

INBREIDING
Inbreiding is het bouwen van nieuwe woningen of voorzieningen binnen bestaand stedelijk gebied, vaak op lege plekken of door herontwikkeling van verouderde panden. Het doel is om efficiënt gebruik te maken van de beschikbare ruimte, de leefbaarheid te verbeteren en verdere uitbreiding aan de randen van steden (uitbreiding) te beperken.

KLIMAATADAPTATIE
Het aanpassen van de omgeving om zo voorbereid te zijn op de gevolgen van klimaatverandering, zoals droge perioden, extreme regenbuien en hete zomerdagen.

LEVENSLOOPBESTENDIGE WONING
Een levensloopbestendige woning is ontworpen om bewoners in verschillende levensfasen te kunnen huisvesten, van jonge gezinnen tot ouderen, zonder ingrijpende aanpassingen. Kenmerken zijn onder meer de mogelijkheid om op de begane grond te slapen en te douchen, brede deuren en drempelvrije doorgangen, zodat de woning geschikt blijft bij verminderde mobiliteit.

NATURA2000-GEBIED
Een Natura 2000-gebied is een Europees beschermd natuurgebied waar kwetsbare plant- en diersoorten en hun natuurlijke leefomgeving worden beschermd. Het doel is het behoud van de biodiversiteit in Europa, conform de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn.

NETCONGESTIE
Netcongestie treedt op wanneer het elektriciteitsnet onvoldoende capaciteit heeft om de gevraagde of aangeboden hoeveelheid elektriciteit veilig te transporteren. Dit kan leiden tot “file” op het net, waardoor nieuwe aansluitingen of uitbreidingen niet mogelijk zijn en de energietransitie vertraagd wordt.

SAMENREDZAAM
Samenredzaam beschrijft het vermogen van individuen of groepen om gezamenlijk oplossingen te vinden en elkaar te ondersteunen bij uitdagingen, door actief gebruik te maken van elkaars kennis, vaardigheden en middelen. Het benadrukt het belang van collectieve kracht en onderlinge afhankelijkheid om veerkrachtig te zijn en zelfstandig te kunnen functioneren.

VERGRIJZING
Vergrijzing verwijst naar de demografische trend waarbij het aandeel ouderen (meestal 65-plussers) in de totale bevolking toeneemt, waardoor de gemiddelde leeftijd van de bevolking stijgt. Dit komt voornamelijk door een hogere levensverwachting en een daling van het geboortecijfer.

VOORZIENINGEN
Een voorziening zijn alle zaken waar je gebruik van kunt maken in een stad of dorp. Denk aan onderwijs, medische zorg, winkels, sport of ontspanning. Er zijn verschillende soorten voorzieningen, openbare voorzieningen, bijzondere voorzieningen en maatschappelijke voorzieningen.

WATERBERGING
Het tijdelijk opvangen van (regen)water in de bodem, sloten, beekjes rivieren, meren, plassen en overige waterbergingsgebieden.

RUIMTE VOLK